

שאלה: כאשר יש ברית מילה בשבת בבית הכנסת, מתי הוא זמן המילה?

תשובה: יש החושבים שזמנה של מילה בשבת הוא אחרי קריאת התורה ולפני תפילת מוסף. מקורה של מחשבה זאת הוא, כנראה, בהלכה פסוקה לגבי ברית מילה בראש השנה, כפי שכתב רבי יעקב בן משה מולין בספר מהרי"ל (מנהגים) סדר תפילות של ראש השנה: "דרש מהר"י סג"ל: אין למול אחר כל התפלה כמו בשאר השנה, רק אחר קריאת התורה קודם תקיעת שופר", ראה גם שולחן ערוך או"ח סימן תקפ"ד סעיף ד'. בראש השנה שחל בשבת מלים אחרי אשרי, ראה "קיצור שולחן ערוך" סימן קכ"ט סעיף י"ח, "משנה ברורה" סימן תקפ"ד ס"ק י"ב (עין שם שכתב שלשיטת אליה רבה מולין קודם אשרי), ועוד.

בקיום המילה בראש השנה קודם התקיעות יש משום חריגה מהמקובל כל ימות השנה, שהרי המנהג הוא למול אחרי התפילה קודם עלינו לשבח, כפי שכתב בספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות יום טוב בשם מהר"י סג"ל על מילה ביום טוב: "והיו מוהללן אחר כל התפלה קודם עלינו לשבח כמו בחול", וכן כתב רבי שלמה בן יחיאל לוריא בשו"ת מהרש"ל סימן ע' על מנהגנו "שיש לו עת קבוע למולו קודם עלינו לשבח", וכן כתב הש"ך (רבי שבתי ב"ר מאיר כהן) על יו"ד סימן רס"ה ס"ק כ"ד: "כתוב בהגהות מנהגים שמלין קודם עלינו לשבח וכן המנהג".

ארבעה טעמים ניתנו בפוסקים להקדמת ברית המילה לתקיעת שופר בראש השנה:

הטעם הראשון הוא הסדר במה שאנו אומרים בתפילה: "זכור ברית אברהם (זו מילה) ועקידת יצחק (זה השופר)". טעם זה מופיע אצל רבים מן הפוסקים, ראה למשל רבי ישראל בן פתחיה איסרליין בשו"ת "תרומת הדשן" חלק א' סימן רס"ו, רבי שלום ב"ר יצחק מנוישטט במנהגי מהר"ש מנוישטט סימן תנ"ד, רבי בנימין בן מתתיה בשו"ת "בנימין זאב" סימן רל"ד, ו"משנה ברורה" סימן תקפ"ד ס"ק י"א. אמנם, יש פוסקים הסוברים שאין זה הטעם האמיתי. רבי יעקב בן יוסף רישר מקשה בשו"ת "שבות יעקב" חלק א' סימן ל' שהרי גם בראש השנה שחל בשבת, למרות שאין תוקעים בשופר, מקיימים את ברית המילה לפני תפילת המוסף. אכן, הרבה הפוסקים אומרים שהסדר ב"זכור ברית אברהם ועקידת יצחק" הוא רק בבחינת רמז ואסמכתא, ראה למשל ספר מהרי"ל (מנהגים) סדר תפילות של ראש השנה ו"קיצור שולחן ערוך" סימן קכ"ט סעיף י"ח. מכל מקום, ברור שטעם זה אינו שייך בשבת רגילה.

הטעם השני להקדמת ברית המילה לתקיעת שופר מובא על ידי רבי מרדכי יפה בעל הלבושים ב"לבוש מלכות" או"ח סימן תקפ"ד סעיף ד', שם כתב: "מפני שבראש השנה מאריכין הרבה בבית הכנסת, ויבאו לפעמים להתעכב עד אחר חצות היום, וצריכין למול קודם חצות משום זריזין מקדימין למצות". טעם זה מובא, בין היתר, בשו"ת "שבות יעקב" שם ובשו"ת "בנימין זאב" שם. ברור שגם טעם זה אינו שייך בשבת רגילה.

הטעם השלישי להקדמת ברית המילה לתקיעת שופר הוא משום תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם. הגמרא זבחים דף צ"א ע"א אומרת שמילה נחשבת תדירה לגבי פסח, והגר"א בביאורו על השולחן ערוך או"ח סימן תקפ"ד אומר שהוא הדין ביחס למילה לגבי תקיעת שופר, ראה גם "משנה ברורה" סימן תקפ"ד ס"ק י"א. טעם זה מופיע גם אצל רבי יחיאל מיכל עפשטיין ב"ערוך השולחן" או"ח סימן תקפ"ד סעיף ד'. גם טעם זה אינו שייך בשבת רגילה שהרי בוודאי שבת נחשבת תדירה אצל מילה, ראה למשל רבי יוסף חיים בן אליהו אל-חכם בשו"ת "תורה לשמה" סימן ע"ה, שדן

בשאלה אם בסעודה שבת שהיא גם סעודת מצוה של מילה יש להקדים את זמירות שבת או שמא יש להקדים את פזמוני המילה, וכתב: "יפה עשו המפזמונים להתחיל בשל שבת קודם כי השבת תדיר ותדיר קודם".

טעם רביעי להקדמת ברית המילה לתקיעת שופר מובא על ידי הבית יוסף או"ח סימן תקפ"ד אות ד' בשם הרוקח סימן רי"ז (עמ' קט), והוא שיש להצמיד את ברית המילה לקריאת התורה לפי שהשכינה נמצאת אצל התורה. טעם זה נדחה על ידי שו"ת "שבות יעקב" שם, שהרי "אם כן למה אין מלין כן בכל שבתות וימים טובים?".

ראינו, איפוא, שהטעמים שניתנו להקדמת ברית המילה לתקיעת שופר אינם שייכים לשבת רגילה. אכן, כבר כתב רבי יהודה בן ישראל אסאד מפורשות בשו"ת "יהודה יעלה" חלק א' - יו"ד סימן רמ"ט: "והנה מבואר בכל הפוסקים ומעשים בכל יום - בשבת מלין אחר תפלת מוסף וכן ביום טוב, ובראש השנה בין קריאת התורה לתקיעת שופר". כך עולה מספר מהרי"ל (מנהגים) סדר תפילות של ראש השנה שכתב על מילה בראש השנה, כפי שהבאנו לעיל: "אין למול אחר כל התפלה כמו בשאר השנה", ועל מילה ביום טוב כתב במפורש בהלכות יום טוב: "והיו מוהלין אחר כל התפלה קודם עלינו לשבח כמו בחול". כן יוצא משו"ת "תרומת הדשן" שם שדן במילה בפורים, וכתב: "יראה דמלין אותו לאחר קריאת המגילה וסיום התפילה כבשאר ימים", הביאו גם הבית יוסף יו"ד סימן רס"ב אות ז': "כן עולה משו"ת בנימין זאב" שם שכתב: "מעשה אירע בק"ק ארטא, בילד שאירע מילתו בראש השנה, והיתי אני המוהל, ורציתי למולו בין קריאת ספר תורה וההפטרות ובין תקיעת שופר דמיושב, ולא לאחר המילה עד גמר כל התפילה כשאר הימים... ועוד מצוה הוא להקדימו בבקר משום זריזין מקדימין למצות, ואין נכון לאחרה עד גמר כל התפילה, ואם כי בימים אחרים של כל ימות השנה ממתנינים עד אחר גמר כל התפילה". כן עולה ממנהגי מהר"ש מנוישטט שם, שבדונו בזמן המילה בפורים כתב: "אבל בפורים... אין לשנות משאר ימות השנה, וכן עשו שמלוהו קודם עלינו לשבח". כן מפורש בשו"ת "שבות יעקב" שכאמור לעיל, בהקשות על טעמו של הרוקח כתב: "אם כן למה אין מלין כן בכל שבתות וימים טובים?". כך מפורש גם בספר "זוכר הברית" לרבי אשר אנשיל ב"ר מאיר גרינוואלד סימן כ"א סעיף מ"א, שכתב: "בשבת ויום טוב מלין אחר התפלה".

אמנם, מצאתי מקור אחד להקדמת הברית קודם תפילת מוסף, והוא בשו"ת "חתם סופר" לרבי משה סופר חלק א' (או"ח) סימן ס"ט, שכתב על ברית מילה בשבת: "זריזים מקדימים למולו אחר שחרית וסועדים מיד סעודת הברית קודם מוסף", אך לאור כל המקורות שהובאו לעיל נראה שזאת דעת יחיד, וכל הנימוקים נוטים נגדה.

לכן, במקרה של ברית מילה בשבת בבית הכנסת יש למול את התינוק אחר כל התפילה וקודם עלינו לשבח. כמובן, יש לדאוג לכך שהחזנים לא ימשכו בתפילתם באופן שהברית תתאחר לאחר חצות היום.